

ÖRNEK BİR BELGELEME ÇALIŞMASI: 18. YÜZYIL KULA YÖRESİ “SARI SULU” HALISI* AN EXAMPLE DOCUMENTATION STUDY: 18TH CENTURY KULA REGION “SARI SULU” CARPET

Gonca KARAVAR

Doç., Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, gonca.karavar@deu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7985-0256

Dorukhan Fırat AKTÜRK

Yüksek Lisans Öğrencisi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, dorukhanakturk@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0123-2271

ÖZET

El dokuması halılar, kültürümüzün maddi ürünleri arasında yer alması sebebiyle önemli bir yere sahiptir ve günümüzde kaybolan bu değerlerin sürekliliğinin sağlanması ve geleceğe aktarılması sorunu ile sıkça karşılaşmaktadır. Değer taşıyan birçok el dokuması halı günümüzde ya müzelerde ya da ticari dolaşım halindedir. Bu sebeple üzerinde çalışma yapılacak, tarihsel ve belge niteliği bulunan halıları bulmak oldukça zordur.

Bozulan, nitelik değiştiren, yok olan, koruma altına alınması gerekli el dokuması halılar ile ilgili derlenen her türlü bilgi, belgesel bir değere sahiptir. Bu belgeleme çalışmaları koruma uygulamalarında başından sonuna kadar devam eden bir işlemdir. Belgeleme çalışmasının amacı, koruma kapsamına alınan kültür varlıklarıyla ilgili düzenli bir arşiv oluşturulmasıyla beraber duruma ilişkin gerekli önlemlerin alınmasını da sağlamaktır.

Belgeleme çalışmalarında, üzerinde fazla çalışma yapılmamış yörelerin ve nadir rastlanan örneklerin seçilmesi, tarihi mirasımız olan el dokuması halıların önemini daha da artıracaktır. Bu düşünceden hareketle çalışmamızın ana kaynağını 18.y.y. Kula “Sarı Sulu” halısı oluşturmaktadır. Kula, Batı Anadolu’da önemli halı dokuma merkezlerinden birisidir. Türk Halı Sanatı ve Tarihi ile ilgilenen araştırmacılar zaman içinde Kula yöresi halıları ile ilgili birçok araştırmalar yapmışlardır. Günümüzde el halısı üretiminin neredeyse tamamen durduğu düşünüldüğünde, çoğu kaynaktaki bilgilerin yeniden üretim açısından yetersiz olduğu görülmektedir. Bu çalışma ile koleksiyon parçası olan ve daha önce teknik açıdan derinlemesine incelenmemiş bir örnek olması nedeniyle, belgeleme çalışması yapılan 18. yüzyıl Kula “Sarı Sulu” halısının, akademik katkı yapması amaçlanmıştır.

Bu çalışmadaki bilgiler, koruma uygulamalarının temelini oluşturan belgeleme çalışmasında olması gerektiği gibi “Halı Kimlik Bilgileri ve Bulunduğu Yer” ile “Halının Sanatsal Özellikleri ve Restitüsyon Çalışması” olarak iki ana başlık altında toplanmış ve çalışmada yerinde gözlem ve analiz ile literatür araştırma yöntemleri kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Halı, Kula Halısı, Sarı Sulu, Belgeleme, Teknik Analiz

ABSTRACT

Hand-knotted carpets have an important place as they are among the material products of our culture. Today, the problem of ensuring the continuity of these lost values and transferring them to the future is frequently encountered. Many valuable hand-woven carpets are nowadays either in museums or in commercial circulation. For this reason, it is very difficult to find rugs that are historical and documented.

All kinds of information compiled about spoiled, quality-changed, destroyed, hand-woven carpets that need to be protected have a documentary value. Documentation study is a process that continues from beginning to end in conservation applications. The purpose of the documentation study is to create a regular archive of the cultural assets under protection and to ensure that the necessary measures are taken.

In the documentation studies, it is thought that the selection of the regions that have not been studied much and rare samples will increase the importance of hand-knotted carpets, which are our historical heritage. So the primary source of our study is the 18th century Kula region "Sarı Sulu" carpet. Kula is one of the

* Bu çalışma, UBAK Uluslararası Bilimler Akademisi’nin Organizasyonunda, 30.08.2020 tarihinde Erzurum’da düzenlenen “Cumhuriyet 3. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi”nde bildiri olarak sunulmuştur.

important hand-knotted carpet centers in Western Anatolia. Researchers interested in Turkish carpet art and history have made many researches on carpets of the Kula region over time. Considering that hand-made carpet production has almost completely stopped today, it is seen that the information in most sources is insufficient in terms of reproduction. This study aims at making is to make an academic contribution to the 18th century Kula "Yellow Sulu" carpet, which is part of the collection and is an example that has not been studied technically before.

The information in this study has been gathered under two main headings as "Carpet Identity Information and Location" and "Artistic Features of the Carpet and Restitution Study", as it should be in the documentation study that forms the basis of conservation practices. On-site observation and analysis and literature research methods were used in this study.

Keywords: Carpet, Kula Carpet, Sarı Sulu, Documentation, Technical Analysis

1. GİRİŞ

Tarih boyunca Anadolu, birçok uygarlığın yaşadığı ve kültürün birbirine aktarıldığı nadir coğrafyalardan biri olmuştur. Bu coğrafyada yaşayan topluluklara ve birbirlerine aktardıkları kültür ürünlerine bakıldığında, en önemlilerinden birisi şüphesiz, kültürün maddi ürünleri arasında yer alan dokumacılık sanatıdır. Daha çok konar – göçer yaşam tarzını benimsemiş toplulukların yaşadığı bu bölgede halkın geçim kaynağının büyük bir kısmını doğal olarak hayvancılık oluşturmaktadır. Küçükbaş hayvan yetiştiriciliği yapan bu topluluklar hayvanların etinden, sütünden ve de yününden yararlanmışlardır. Günlük kullanımda ihtiyaç olan tekstil ürünleri (halı, kilim, çul, çuval, heybe, torba, kıyafet, çadır gibi), bu hayvanların yününden, yoğun el emeği üretimler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Önceleri halkın sadece kendi ihtiyacı için ürettiği el dokuması halılar, Osmanlı Döneminde saray için de üretilmeye başlanmıştır. Halk kendi ihtiyacı için olan dokumalara devam ederken, bir yandan sarayda da dokumalar yapılmış ya da saray belirli bazı yörelerde kendi adına dokumalar yaptırmıştır.

Kaynaklardan edinilen bilgilere göre yaklaşık 700 yıldır Anadolu halıları Batıya ihraç edilmiştir. Bu halılar, Sakız adası üzerinden Venedik'e, daha sonra da İngiltere'ye kadar ulaşmıştır. Anadolu'nun büyük bir ticaret ağına konu olan halıları, 18. ve 19. yüzyılda giderek artan oranlarda Avrupa'ya ihraç edilmiş ve çoğu, Batı Anadolu'nun Bergama, Uşak, Gördes, Selendi, Kula, Demirci, Milas gibi halı merkezlerinde dokunmuştur (Anmaç, 1997: 3).

Osmanlı Döneminin son zamanlarında Batı Anadolu'nun birçok yerleşim yeri çok önemli birer dokuma merkezi olma kimliğini de taşımaktadır. Bu merkezlerden biri de Gördes kadar ünlü bir halı dokuma merkezi olan Kula'dır. Kula halıları desen ve kompozisyon açısından, aynı coğrafyada bulundukları için Gördes halıları ile benzerlikler göstermektedir. Kula halıları form açısından bakıldığında genellikle seccade tipinde dokunmuş halılardır. Günümüze yaklaştıkça dokumalarda siyah rengin kullanıldığı görülmekle birlikte, Kula halısında beyaz, lacivert, yeşil, mavi ve halkın Kula kırmızısı dediği turuncu egemen renklerdir. Kula halıları, özellikle Kula kırmızısı denilen rengeyle Gördes halılarından ayrılmaktadır (Deniz, 2000: 43).

Kula halılarının tarihsel gelişim süreci iki grupta incelenmektedir. Kula halıları, 17. yüzyıldan, yabancı şirketlerin yörede ticari olarak faaliyet göstermeye başladığı 1860'lı yıllara kadar olan birinci dönemde 'Saray halıları' grubundadır. 17. ve 18. yüzyılları içeren bu dönemde en karakteristik örneklerini vermiştir. 1860'lı yıllardan günümüze kadar olan ikinci dönemde ise çeşitli yabancı etkenler ve ticaret kaygısıyla Kula halılarının şekillendiği görülmektedir (Aygar ve Etikan, 2014; Anmaç, 1997:14).

Hammaddesi yün olan Kula halılarında mihraplar üçgen şeklindedir ve sade dokunmuştur. Mihrabın üstünde çoğunlukla dikdörtgen şeklinde "alınlık" olarak adlandırılan bölüm bulunmaktadır. Bordürler birden fazla ince şeritler şeklinde sıralanmakla birlikte, bu şeritlerin sayıları 10'a kadar çıkabilmektedir. Çok geniş bordürlü olanları da görülmektedir. Bu geniş bordürlerde karanfil, penç, lale, hatayi ve sümbül gibi çiçek motifleri görülmektedir (Aygar ve Etikan, 2014).

Aygar ve Etikan (2014) yayınlarında Anmaç'ı (1997) temel olarak Kula halılarını desen özelliklerine göre 16 grupta toplamaktadır. Bunlar, Sinekli, Kömürcü, Gemili (Mezarlı), Yılanlı, Göllü, Namazlı, Direkli, İbrikli, Dilgozlu, Eski Kula, Bahçeli, Bucaklı, Bergam, Elmalı, Kafalı (Aslanbaş), ve Gelinli olarak adlandırılmaktadır. Anmaç (1997) ise çalışmasında, kendinden önce yapılan çalışmalarda bu gruplandırmalardan bahsetmekle birlikte, Kula halılarını sanatsal açıdan daha rahat değerlendirebilmek adına, desen özellikleri bakımından dört temel grupta toplamaktadır. Bunlar, serpmeye motifli – serbest tasarımlı, çift mihraplı, tek mihraplı ve madalyonlu Kula halılarıdır (Anmaç, 1997: 47)

Kula halılarının teknik özelliklerine bakıldığında kullanılan çözgü, atkı ve ilme ipliklerinin hammaddesinin çoğunlukla yün olduğu ve düğüm şekli olarak yüzyıllardan beri Türk düğümü kullanıldığı görülmektedir. Kaliteleri bakımından değerlendirildiğinde de 18. yüzyıla tarihlendirilen Kula halıları 32x42, 35x45 ve daha yukarı kalitede dokunmuş halılar olduğu tespit edilmiştir (Anmaç: 1997: 33-41).

Kültür tarihimiz açısından bu denli öneme sahip el dokuması halılar ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde, bazılarının tarihsel, bazılarının sanatsal, bazılarının yöresel bilgilerle donatılmış oldukları görülmekte ancak teknik açıdan tam olarak aydınlatıcı bilgilere ulaşmak pek mümkün olmamaktadır. Günümüzde çoğu dokuma merkezinde artık üretim de yapılmadığı için el dokuması halılara ulaşmak da oldukça zordur. Bu yüzden özellikle belirli bir dönemde üretilmiş ve o döneme ait karakteristik özellikleri bünyesinde taşıyan bir örnek ile karşılaşıldığında toplanacak veriler ve yapılacak çalışma, kültürümüzün önemi ürünlerinden olan halı sanatımızın yaşatılması ve geçmişe ışık tutması açısından önem taşımaktadır. Bu çalışmaya konu olan halı, 18. yüzyıl Kula yöresine ait “Sarı Sulu” halısıdır (Fotoğraf 1). Çift yönlü mihraplı Kula halılarının en karakteristik bordürü, yörede “Sarı Sulu” olarak adlandırılan, bir “S” dalının girintilerinde üçlü karanfil çiçeği ile üçlü rozet çiçeklerinin dönüşümlü olarak sıralandığı, aralarında lale ve sümbül motiflerinin yer aldığı bordürdür. Çoğunlukla sarı zemine işlenen bu bordür, bazı örneklerde lacivert gibi koyu renkli zeminlere de işlenmiştir (Anmaç,1997: 113).

Fotoğraf 1 : 18.y.y Kula “Sarı Sulu” Halısı
Kaynak: Özel Koleksiyon

2. MATERYAL VE METOT

Halı dokumaların her biri, geçmişten günümüze sahip oldukları kültürel, tarihsel ve sanatsal özelliklerinden dolayı birer belgedir. Günümüzde üretimlerinin neredeyse bitme noktasında olduğu bu dokumaları görebileceğimiz yerlerin müzeler, özel koleksiyonlar ve müzayede salonları olduğunu göz önünde bulundurduğumuzda, her şeyden önce doğru ve eksiksiz bilgilerle yapılacak bir belgeleme çalışması önem kazanmaktadır. Kültürün maddi ürünlerinden olan halıların belgeleme çalışmaları iki aşamalı olarak düşünülmelidir. İlk aşamada, teknik analizi yapılan dokumaya ait kimlik bilgilerinin ayrıntılı bir dökümü çıkarılmalıdır. Dokumaların görsel ve yazılı olarak kayıt altına alınması, aynı zamanda aynı dönemde üretilmiş benzer örneklerin eşleştirilmesine olanak sağlayacak, olası bir koruma uygulamasında ise daha doğru ve sağlıklı sonuçlar elde edilmesine yardımcı olacaktır. Belgeleme çalışmasının ikinci aşaması ise korumaya yönelik yapılan uygulama çalışmalarını kapsamalıdır. Burada önemli olan “restitüsyon”dur. Yapılan çizimler, halı dokumasının aynısını günümüzde üretme olanağı yarattığı gibi günümüze kadar ulaşabilmiş ender bir parçanın bütünü hakkında fikir sahibi olmamızı da sağlar (Öztürk, 2007: 40-41).

2018 yılı içerisinde Manisa’nın ilçesi olan Turgutlu’da bir halı koleksiyoneri olan Orhan Özer’in envanterinin incelenmesi amacıyla teknik bir gezi düzenlenmiştir. Koleksiyonerin envanterinde, 18.y.y. Kula

Sarı Sulu halısının yaklaşık 20 yıldır bulunduğu tespit edilmiştir. Kendisi bu halıyı, Ahmet Önder isimli İzmirli eski halı tüccarı ve koleksiyonerden satın almıştır. Orhan Özer bu halıyı satın almadan önce Ahmet Önder'in ailesinde 100 yılı aşkın süredir bulunduğu bilgisini paylaşmıştır. Dokumanın parçalara ayrılması ve bütünlüğünü koruması amacıyla halının etamin kumaş üzerine dikildiği koleksiyoner tarafından belirtilmiştir.

Bu çalışmada, halı üzerinden titizlikle iplik numuneleri toplanarak hammadde, iplik numarası, kat adedi ve büküm yönü tespitleri Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk Sanatları Bölümü bünyesinde bulunan halı – kilim restorasyon laboratuvarında yapılan analizler sonucunda elde edilmiştir. Yapılan bu analizlerin yanı sıra çalışmada yerinde gözlem, yüz yüze görüşme ve literatür araştırma yöntemleri de kullanılmıştır.

3. BULGU

Nadir bir el dokuması halı ile karşılaşıldığında yapılacak belgeleme çalışması, bu dokumaların artık yok olmakla yüz yüze oldukları düşünüldüğünde büyük önem taşımaktadır. Dokumaya özgü her türlü bilginin eksiksiz bir şekilde kayıt altına alınması, yapılacak literatür araştırması ve gerekiyorsa restitüsyon çalışması belgelemenin temelini oluşturmaktadır. Bu noktadan hareketle hazırlanan çalışmadaki bilgiler, “Halı Kimlik Bilgileri” ile “Halının Sanatsal Özellikleri ve Restitüsyon Çalışması” olmak üzere iki ana başlığın altında toplanmıştır.

3.1. Halı Kimlik Bilgileri

Çözü, Atkı ve Düğüm İpliklerinin Hammadde Tespiti

Bir cımbız yardımıyla, halı üzerinden, kopmaların ve dökülmelerin olduğu bölgelerden ve aynı zamanda dokumada yer alan desenlerin bütünlüğünü ve anlaşılabilirliğini bozmayacak şekilde alınan iplik numuneleri ile yapılan yakma testi sonucunda atkı, çözgü ve düğüm ipliklerinde yün kullanıldığı tespitine varılmıştır.

Fotoğraf 2: a. Atkı ipliği numuneleri, b. Çözgü ipliği numuneleri, c. Düğüm ipliği numuneleri

Çözgü, Atkı ve Düğüm İpliklerinin Numara, Kat Adedi ve Büküm Yönünün Tespiti

Halı üzerinden alınan çözgü, atkı ve düğüm iplik numunelerinin DEÜ Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk Sanatları Bölümü bünyesinde bulunan Halı Kilim Restorasyon Laboratuvarında yapılan analizler sonucunda Tablo 1'deki verilere ulaşılmıştır.

İplik	Numara	Kat Adedi	Büküm Yönü	Renk
Çözgü	2,61 Nm	2	S	Açık Sarı
Atkı	3,14 Nm	Tek	Z	Koyu Sarı
Düğüm	1,65 Nm	Tek	S	Çeşitli

Tablo 1: İplik numarası, kat adedi, büküm yönü ve renk verileri

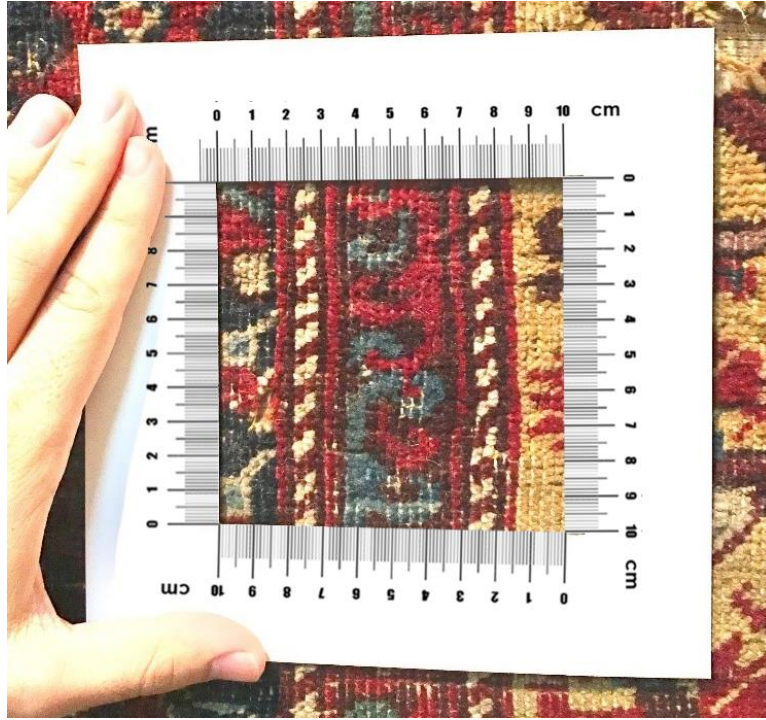
Düğüm Sıklığının Tespiti

Halının düğüm sıklığını en sağlıklı şekilde tespit etmek için düğüm sayımının halının sırtından yapılması doğru sonucu vermektedir. Fakat üzerinde çalışılan halı etamin kumaşın üzerine dikildiği için halının sırtından inceleme yapmak mümkün olmamıştır. 10 cm x 10 cm'lik bir karton cetvel yardımıyla düğüm sayımı halının ön tarafından yapılmıştır.

Halının orta kısmında yapılan tespite göre; 34 x 43 düğüm/dm²

Halının sağ alt kısmında yapılan tespite göre; 36 x 42 düğüm/dm²

Halının sol üst kısmında yapılan tespite göre; 36 x 43 düğüm/dm²

Fotoğraf 3: Halının düğüm sıklığının tespiti
(Dorukhan Fırat Aktürk, Kasım 2018)

Düğüm Sıraları Arasında Atkı Adedi Tespiti

Düğüm sıklığının tespitinde olduğu gibi, düğüm sıraları arasına atılan atkı adedinin de halının sırt kısmından incelenmesi sağlıklı sonuç vermektedir. Halının etamin kumaşa dikilmiş olması sebebiyle düğüm sıraları arasına atılan atkı adedi halının ön kısmından tespit edilmeye çalışılmıştır. Yapılan tespit ile her bir düğüm sırasından sonra yer yer bir, yer yer iki adet atkı atıldığı görülmüştür.

Düğüm Türünün ve Hav Yüksekliğinin Belirlenmesi

Halının ön yüzeyinden düğüm sıralarının arasının açılarak bakılması suretiyle halının Türk düğümü ile dokunmuş olduğu tespit edilmiştir. Dokumanın hav yüksekliği ise havların zaman içinde dökülmüş olması sebebiyle tespit edilememiştir.

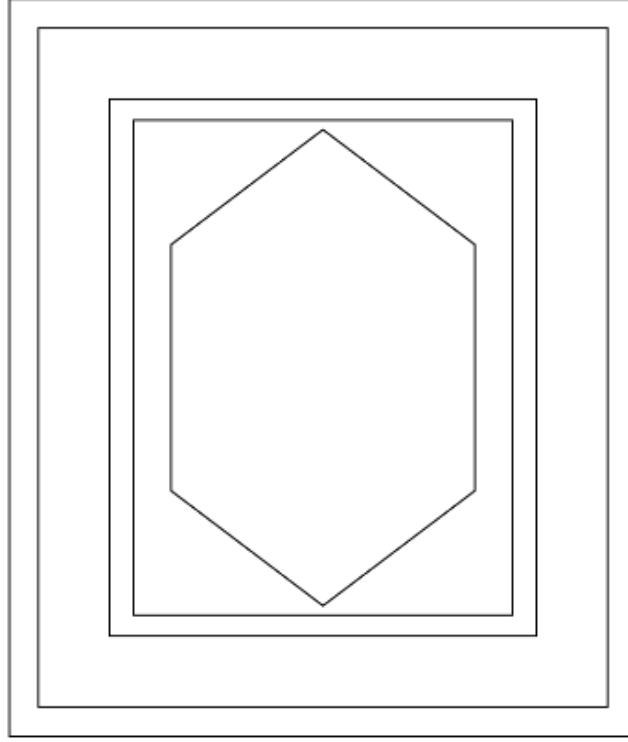
Halının Boyutunun Saptanması

Yapılan ölçümde halının boyutunun 113 cm x 148 cm olduğu saptanmıştır. Ölçüm mevcut dokumanın ende ve boyda en uzun yerinden alınmıştır. Halının kilim örgüsü ve saçak kısmı tamamen yok olduğu için ölçümleri yapılamamıştır.

3.2. Halının Sanatsal Özellikleri ve Restitüsyon Çalışması

Kompozisyon Özellikleri

Zeminde çift yönlü mihraplı bir kompozisyona sahip olan halının zemini içten dışa sırasıyla bir ince bordür, bir kalın bordür ve tekrar bir ince bordür ile çevrelenmektedir. Kalın bordüründe üçlü karanfil ve üçlü rozet çiçeği dönüşümlü bir şekilde sıralanmıştır. Yörede adını sahip olduğu bu kalın ve sarı zeminli bordürden alan ve karakteristik özellik taşıyan halının bordüründe lale motifleri de görülmektedir.

Şema 1: 18. yüzyıl Kula “Sarı Sulu” halısının kompozisyon şeması
(Dorukhan Fırat Aktürk, Aralık 2019)

Kullanılan Renkler

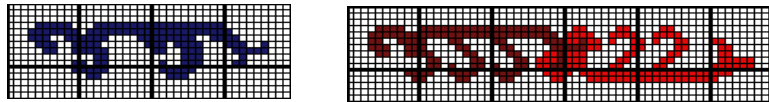
Halının zemini lacivert renktedir. Mihrap içi bordo, kalın bordür sarı, içteki ince bordür bordo, dıştaki ince bordür ise açık mavi zemin renginde ve bunların yanı sıra desenlerde kırmızı, beyaz, yeşil, koyu kahve renkler görülmektedir. Ayrıca halının ait olduğu dönem göz önüne alındığında renklerin hepsinin doğal boya olduğu düşünülmektedir.

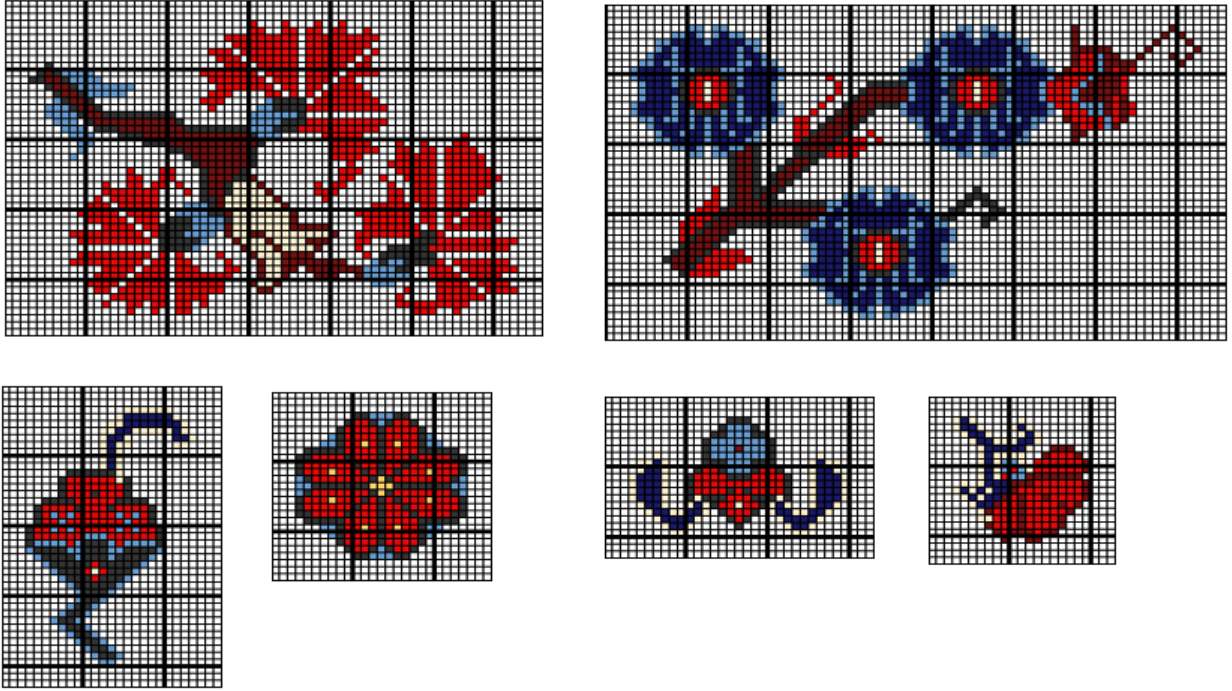
Şema 2: 18. yüzyıl Kula “Sarı Sulu” halısı renk skalası

Kullanılan Motifler

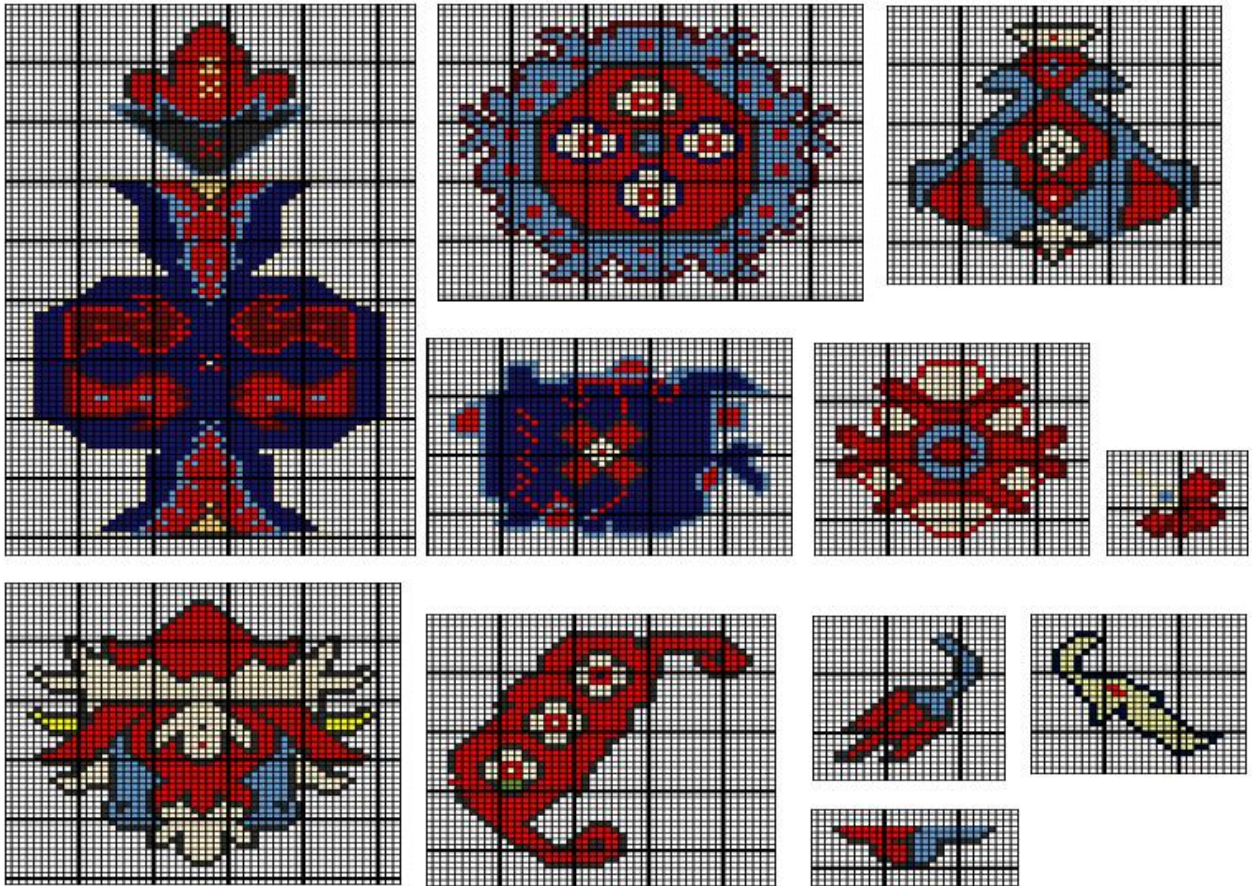
Halının geneline bakıldığında hatayi, penç, rozet çiçeği, karanfil, lale yaprak gibi bitkisel motiflerin ağırlıklı olarak kullanıldığı görülmektedir. Yapılan incelemede dokumada kullanılan motifler bulundukları yere göre, zeminde kullanılabilecek motifler, kalın bordürde kullanılan motifler ve ince bordürlerde kullanılan motifler olmak üzere üç ana grup altında toplanmıştır.

Çizim 1: İnce Bordürlerde Yer Alan Motifler

Çizim 2: Kalın Bordürde Yer Alan Motifler

Çizim 3: Zeminde Kullanılan Motifler

Halının Hasar Durumunun Tespiti

Halının genel görünümüne bakıldığında sol taraftaki kalın bordürün tamamının yok olduğu, halının zemininde orta, sol alt ve sağ üst kısmında bölüm bölüm kayıplar ve sökülmeler olduğu net bir şekilde

görülmektedir. Halının kilim örgüsü ve saçakları tamamen kaybolmuştur. Halının dış çerçevesini oluşturan ince bordür sadece halının sağ tarafında çok az gözükmemektedir.

Daha Önce Onarım Görüp Görmediğinin Belirlenmesi

Dokumanın yapılan incelemede daha önceden herhangi bir onarım geçirmediği net bir şekilde gözlenmiştir. Ancak halının şimdiki sahibi olan Orhan Özer, zaman içinde aldığı hasarlar sonucunda bütünlüğünü kaybetmeye başlamış olan dokumanın daha fazla parçalara ayrılmaması ve bütünlüğünü koruması amacıyla dokumayı etamin bir kumaş üzerine diktirmiş, çerçeveletmiş ve duvara asarak ofisinde sergilemektedir.

Restitüsyon Çalışması

Bu çalışma için seçilen "sarı sulu" halısı oldukça yıpranmış ve büyük parça kayıplarına sahiptir. Restitüsyon çalışmasının en doğru şekilde yapılabilmesi için kayıp olan yerlerde de halının sağlam durumdaki yerlerinden referanslar almak gerekmektedir. Fakat mevcut halının en dış ince bordürü devamlılığının nasıl olduğu konusunda bir referans vermemektedir. Bu durum karşısında da müzayede web sitelerinde bulunan Kula "sarı sulu" halı örnekleri, doğru referanslar alabilmek için araştırılmıştır. Bu araştırma sırasında müzayede sitelerinde dört farklı Kula "Sarı Sulu" halısı tespit edilmiştir. İçlerinden Sotheby's müzayede firmasının web sitesinde bulunan 1800 yılı civarlarına tarihlendirilen halı en dış ince bordür için ideal referans olabileceği tespit edilmiştir ve restitüsyonun tamamlanmasına yardımcı olmuştur. Ayrıca bu halı müzayede web sitelerinde bulunan diğer Kula "Sarı Sulu" halı örnekleri arasında en iyi durumda bulunan halı durumundadır.

Fotoğraf 4 : 1800 civarları, Kula 'Sarı Sulu' halısı, 140 cm x 171 cm
Kaynak : www.sothebys.com, (10.08.2020)

Fotoğraf 5 : 18.y.y Kula Sarı Sulu
Kaynak : Özel Koleksiyon

Çizim 4: 18.y.y Kula Sarı Sulu
Restitüsyon çalışması

18. yüzyıl Kula “Sarı Sulu” halısının restitüsyon çizimi yapılırken Microsoft Paint programı kullanılmıştır. Eksik kısımlardaki desenlerin net algılanabilen bölgelerden referanslar alınarak çizilmesine dikkat edilmiştir ve eksik veya hasarlı bölgeler orijinal renklerin açık tonları ile renklendirilmiştir.

Restitüsyon çizimini bölgesel olarak değerlendirmek gerekirse; eksik olan sol taraftaki geniş bordür sağ taraftaki geniş bordürden, alt kısımdaki zemin desenleri ise üst kısımdaki zemin desenlerinden referanslar alınarak çizilmiştir. En dıştaki ince bordürün doğru şekilde çizimi için yeterli kesit bulunamamasından dolayı fotoğraf 5’te görülen halı referans alınarak desen tamamlanmıştır. Aynı motifin farklı yerlerde kullanımı durumlarında bazı motiflerde az da olsa farklılıklar tespit edilmiştir. Bu motifler, bulundukları yere en uygun şekilde revize edilmiş veya tekrardan çizilmişlerdir.

4. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

El dokuması halılar tarihsel süreç içinde baktığımızda daha çok halkın kendi ihtiyacını karşılama amaçlı yaptığı dokumalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca çeyizlik amaçlı üretilen dokumalar da düşünüldüğünde bu çalışma kolu bir gelenek haline de gelmiştir. 19.y.y’a gelindiğinde Avrupa’dan gelen talepler doğrultusunda batılı tüccarların Batı Anadolu bölgesinde halı üretimine başlaması sonucunda el halıcılığında ticari amaçla yapılan üretimler de ortaya çıkmıştır. Günümüze geldiğimizde ise hemen hemen her bölgesi bir halı üretim merkezi olan Türkiye’de el dokuması halı üretimi neredeyse yoktur. Hal böyle olunca kültürümüzün maddi ürünleri arasında yer alan halı dokumalarımızın koruma sorunu ile karşı karşıya kalınmaktadır.

Kültürümüze ait yazılı ve görsel belgeler, kültür mirasımızın mevcut durumu, varsa hasar durumunun tespiti ve söz konusu hasarın çözümüne ilişkin her türlü bilgi koruma çalışmasının temel verileridir. Bu veriler, kültürel mirasın gelecek nesillere iletilmesinin ve topluma tanıtılmasının da önemli bir araçlarıdır. Bu sebeple geleneksel halı dokumalarımız da sahip oldukları kültürel, tarihsel ve sanatsal özelliklerinden dolayı belge niteliği taşırlar. İster müzede olsun, ister özel koleksiyonda olsun, isterse de ailevi miras olarak günümüze kadar gelmiş olsun halı dokumaların doğru ve eksiksiz olarak kayıt altına alınması gerekmektedir. Doğru ve eksiksiz yapılacak bir belgeleme çalışması farklı örneklerin eşleştirilmesine olanak sağladığı gibi aynı zamanda üzerinde çalışılan örneğin yeniden üretimine de imkân sağlayacaktır.

Günümüzde, gelişen teknoloji, topluma verilen tüketim anlayışıyla birlikte değişen beğeni ve özellikle el dokuması halıların üretimindeki yüksek maliyet ve pazarlama sorunlarıyla birlikte, üretimi neredeyse durmuş olan el dokuması halılar, çoğunlukla ya müzelerde ya da özel koleksiyonlarda bulunmaktadır. Hala farklı yöre ve dönemlere ait el dokuması halılara ulaşabilme imkânımız varken, müzelerin ve koleksiyonerlerin, halı sanatıyla ilgili çalışmalar yapan araştırmacılar ve akademisyenler ile birlikte örneklerin incelenip belgelenmesi ve literatüre kazandırılması konusunda işbirliği içinde olması gerekmektedir. Araştırmacı ve akademisyenlerin ise bu alanda ortak bir dil birliği ve çalışma yöntemi benimseyerek, elde ettikleri verileri kayıt altına almaları gerekmektedir. El dokuması halı sanatına dair bir belgeleme çalışması irdelenen “Örnek Bir Belgeleme Çalışması: 18. Yüzyıl Kula Yöresi “Sarı Sulu” Halısı” başlıklı bu çalışmada üzerinde önemle durulduğu gibi, el dokuması halı örneklerinin tespit edilmesi, doğru bir şekilde belgelenecek literatüre kazandırılması ve gelecek nesillere aktarılması, bu alanda çalışan herkesin ortak sorumluluğunda olmalıdır.

KAYNAKÇA

ANMAÇ, E. (1997). Geçmişten Günümüze Kula Halılarında Teknik ve Sanatsal Özellikler ve Yeni Tasarımlar. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Geleneksel Türk El Sanatları Anasanat Dalı Sanatta Yeterlilik Tezi. İzmir.

ANMAÇ, E. (1999). Kula Halılarının Kompozisyon Özellikleri ve Kula Halılarında Kullanılan Motifler. Erdem-Halı Özel Sayısı I. Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu. C.10. S.28. Ankara.

ASLANAPA, O. (1999). 17. Yüzyılda Türk Halı Sanatının Gelişmesi. Erdem-Halı Özel Sayısı I. Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu. C.10. S.28. Ankara.

AYGAR, B. & ETİKAN, S. (2014). Kula Halıları ve Günümüzdeki Durumu. ART-E. Kasım – Aralık, S.14

DENİZ, B. (2000). Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları. Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları. Ankara.

DENİZ, B. (y.y.). Kula Halıları. Bilim Birlik Başarı. S. 43.

IŞIKSAÇAN, G. (1964). Batı Anadolu’nun Başlıca Halı Merkezlerinde İmal Edilen Halıların Desen ve Kaliteleri Üzerine Araştırmalar. Ege Üniversitesi Matbaası. İzmir.

ÖZTÜRK, İ. (2007). Koruma Kültürü ve Geleneksel Tekstillerin Korunması – Onarımı. Mor Fil Yayınları. Ankara.

YETKİN, Ş. (1991). Türk Halı Sanatı. Tisimat Basım San. İş Bankası Kültür Yay. İstanbul.

www.sothebys.com, (10.08.2020)

KAYNAK KİŞİ

Orhan ÖZER, Halı Koleksiyoncusu, Manisa - Turgutlu